

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 347.43

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.5/02>**Безена І.М.**

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ: СТРАТЕГІЇ ПЛАНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню сучасних механізмів регулювання освітньої системи регіону через дослідження практичних стратегій планування, прогнозування, реалізації та моніторингу процесів у розвитку освітньої системи. За результатами дослідження було відзначено актуальність сучасних практик управління освітою на регіональному рівні, серед яких – формування нових управлінських концептів у визначенні стратегії розвитку освітньої мережі, ресурсного забезпечення для якісної діяльності; осучаснення змісту та відповідальності освітньої сфери за задоволення освітнього запиту громадян; нові практики реалізації державної політики на регіональному та субрегіональному рівні через перерозподіл повноважень, відповідальності та формування нової мережі закладів освіти й бюджетування; вибудовування нової моделі співпраці закладів освіти за рівнями змісту та вибудовування нової стратегії розвитку освітньої системи тощо.

Національне законодавство визначає нові повноваження місцевих органів влади у створенні, ліквідації та реорганізації закладів освіти різних типів, форм та за змістом освіти. На окреслене має бути спроможність органу місцевого самоврядування на ресурсне та фінансове, кадрове й стратегічне забезпечення перспективи розвитку освітньої сфери регіону. В зазначеному векторі діяльності територіальної громади формуються інституції, які зацікавлені у дослідженні освітніх запитів громадян, що надалі впливає на формування і вибудовування регіональної освітньої стратегії розвитку громади та її освітньої сфери.

За результатами дослідження встановлено, що від спільної діяльності органів місцевої влади, громадських інституцій залежить вирішення проблеми системної діяльності публічних інститутів регіону та рівень залученості громадських інституцій до сталого розвитку освітньої галузі території, наявність суспільної довіри до місцевої влади, якості реалізації розвиваючих освітню мережу інфраструктурних проєктів, позитивні тенденції соціально-економічного розвитку та підвищення освітніх стандартів життя на різних територіях регіону.

Ключові слова: освітнє середовище регіону, стратегії розвитку освітньої сфери громади, інфраструктурні проєкти, взаємодія громадських інституцій.

Постановка проблеми. У нашій державі майже паралельно проходять дві ключові суспільні реформи: децентралізації/демократизації та освітньої сфери. Відповідно, вони за суттю й змістом тісно пов'язані, адже саме окреслені пріоритети визначають стратегічні перспективи сталого розвитку держави, регіонів і людини, формують новий пласт майбутнього суспільства. Публічні інститути влади від центрального до регіонального рівнів уже перебувають в активному пошуку нових стратегій у плануванні та діяльності, які спрямовано на досягнення суспільного ідеалу, – сталого розвитку регіону через законодавчі важелі регулювання, нових рівнів повноваження і відповідальності гро-

мади, сучасних соціально-економічних стратегій у розбудові самодостатньої інфраструктури регіону.

Беззаперечно, що загальноєвропейські стратегічні цінності і практичні підходи до пріоритетів публічної діяльності вже сконцентровано на забезпеченні позитивного/ефективного балансу у контексті людиноцентризму, стратегії суспільного простору регіону через розвиток повноцінного місцевого самоврядування, забезпечення суспільних умов з дотриманням прав і свобод людини, повноцінного ресурсного й людського розвитку (освіти, культури, соціальної інфраструктури, безпеки, екології тощо) та пріоритети сталого розвитку нових адміністративних територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми регіонального управління у соціальній і освітній сферах, реформи публічної влади, пошук нових напрямів організаційної діяльності та шляхи розвитку громади досліджуються у науковому середовищі. Зазначені проблеми постійно досліджують науковці: В. Філіппова, М. Зверяков, Н. Кухаревська, Н. Клевцевич, О. Шарог, Л. Юрчук, С. Шульц, І. Якайтис, О. Лашук, С. Сербогін, Є. Бородін, В. Сиченко, Н. Шевченко, К. Романенко та інші. Науковці вивчають окремі аспекти практичної діяльності громади в ході практичної реалізації реформи з демократизації і децентралізації влади на регіональному рівні та застосування досвіду європейських країн для ефективного людського розвитку й задоволення життєвих потреб громадян.

На нашу думку, проблеми дослідження стратегій і практичних тенденцій нових механізмів розвитку освітньої сфери громади в контекстах регіональної діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування залишаються неповною мірою дослідженими.

Формування цілей дослідження. Автор ставить мету – дослідити сучасні практики та механізми державного регулювання освітньої системи регіону через нові стратегії планування та реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незаперечно, що органам публічної влади, суспільству та його соціальним інституціям потрібно постійно аналізувати питання ходу реформи в державі, практичної діяльності, яка спрямована на підвищення ефективності соціально-економічного середовища для сприятливого розвитку громадсько-активної особистості, утвердження нового рівня діяльності органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) та сучасного й гнучкого формату у змісті і якості освіти. Водночас ми відзначаємо, що через освітній процес проходить формування людини, розвиваються її освітні і життєві потреби у пошуку нових моделей поведінки і стратегій мислення/діяльності. У окреслених контекстах представники публічної влади, інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС), суб'єктів господарювання, закладів освіти та людина вибудовують нову систему взаємин з питання регулювання освітньої системи, вибудовування стратегії планування освітньої діяльності та наступної її реалізації в життєвих практиках.

У сучасних умовах державна регіональна політика в Україні як ніколи потребує координації цілей та заходів з пріоритетами діяльності галузевих напрямів політики. Зокрема, все зазначене

стосується таких ключових сфер регіону, як: транспорт та інфраструктура; економічний розвиток та інвестиції; підприємництво і регуляторне середовище; ринок праці; освіта і наука; інноваційна діяльність та інвестиційна політика. Внаслідок цього питання ефективності здійснення організаційних заходів у рамках реалізації місцевих стратегій неможливо розглядати окремо від питання проведення супутніх суспільних реформ: адміністративно-територіального устрою; фіскальної децентралізації; лібералізації економіки, розвитку і стимулювання конкурентних засад; посилення повноважень і ролі органів місцевого самоврядування; перегляд моделей стратегії бюджетування та інвестиційних проєктів тощо. У результаті основою реалізації нової регіональної політики постає мета – створення передумов для динамічного, ефективного та збалансованого розвитку території, що сприятимуть забезпеченню соціальної й економічної єдності України, підвищенню якісного рівня конкурентоздатності громади, поглибленню активності у господарській діяльності, додержанню гарантованих державою соціальних стандартів для кожного жителя/громадянина незалежно від місця проживання та суспільного статусу.

«Сутність регіональної політики в різних країнах різниться залежно від масштабів її впливу», «охоплення ширшого спектра управлінських впливів» та «стимулювання розвитку регіонів», – саме такі оцінки дають науковці й практики діяльності сучасної регіональної політики в умовах децентралізації [1, с. 6; 2, с. 13]. Всі окреслені процеси потребують постійного аналізу і державного регулювання на регіональному рівні.

Проведені останнім часом наукові дослідження та аналітичні викладки посадових осіб публічного простору окреслюють нові бачення у стратегіях регіонального розвитку через розв'язання наявних проблем соціально-економічного характеру шляхом використання внутрішніх та зовнішніх чинників регіонів. Відповідно, зазначене є результатом перспективного і стратегічного спрямування у державній регіональній політиці. Дослідники визначають такі складники мети управлінської діяльності, яка спрямована на: 1) розвиток та єдність діяльності, орієнтованої на людину та її потреби; 2) досягнення економічного і соціального зростання шляхом використання власного регіонального потенціалу, реалізації ефективної державної регіональної політики, які сформулюють чинники підвищення стандартів і рівня життя громадян; 3) інтеграцію регіонального та загаль-

нодержавного простору (економічного, інформаційного, освітнього, культурного), в якому людина матиме можливості для самореалізації, підвищення якості власного життя та досягнення добробуту. Таким чином, як наслідок, мають відбутися процеси розширення самостійності регіонів, запровадження різних ефективних моделей управління громади, децентралізації і субсидіарності, вибудовування ефективного функціонування партнерських відносин між суспільством, державою і суб'єктами господарювання, досягнення нової якості життя людини та освітнього середовища. Адже «без розвитку механізмів включення громадськості до управління освітою нам не досягнути виконання стратегії» [3, с. 262].

Виходячи із сучасного аналізу стану розвитку шкільної освітньої системи регіону, постає потреба у реалізації державної політики з модернізації освіти у такому: забезпечення формування системи закладів освіти для надання високоякісних освітніх послуг; створення освітніх округів та модернізація мережі закладів загальної середньої і професійно-технічної освіти; забезпечення якості та рівного доступу населення до освіти, оптимізації мережі закладів та покращення їх ресурсної і матеріальної бази; створення можливості для громадян при закладах освіти пройти короткострокові курси з певної допрофесійної тематики; розбудова мережі закладів дошкільної освіти для повного охоплення дітей відповідного віку освітою; підвищення якості та рівня конкурентоспроможності вищої освіти, забезпечення функціонування системи ступеневої освіти через науково-освітні центри для пріоритетних галузей економіки регіонів; завершення формування єдиного інформаційного і цифрового освітнього середовища; удосконалення системи позашкільної освіти та створення умов для діяльності закладів як координаційних центрів виховної й організаційно-методичної роботи в регіоні.

Із зазначеної стратегії вибудовуються такі місцеві інструменти її реалізації: плани або заходи, які деталізують за територіями та групування за рівнями розвитку й спрямовані на розв'язання проблем; формування ресурсів для динамічного соціально-економічного розвитку всієї громади; баланс умов і подолання диспропорцій в умовах для сприятливого розвитку суб'єктів господарювання на території; розширення доступу громадян до адміністративних послуг органів влади місцевого рівня. Процес реалізації має проходити моніторингові дослідження через використання різних установлених індикаторів, які

визначають ефективність реалізації на регіональному рівні заходів/планів. Окреслені регіональні стратегії розробляються на визначені терміни регіональними органами влади: обласними, міськими, районними та сільськими радами спільно з місцевими державними адміністраціями, які окреслюють цілі й шляхи розв'язання проблем і якісних змін у життєвому просторі громади. Незаперечно, що новими принципами в підході органів державної влади до регулювання освітньої сфери мають стати: пріоритетність стратегій освіти, що визначають випереджаючий характер її розвитку через новоставлення суспільства до освіти, до знань та інтелекту; кардинально нові підходи до бюджетування й інвестиційної політики в освітній сфері; перехід від політики виживання до політики розвитку [4, с. 5].

Відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» між центральним органом виконавчої влади – Кабінетом Міністрів України та регіональною владою укладаються угоди про стратегічні перспективи розвитку території, розв'язання депресивних проблем, посилення координації по вертикалі та горизонталі, активізації економічної ініціативи на території, досягнення вирівнювання у інноваційному розвитку соціальної й освітньої інфраструктури громади, життєвого становища населення, інвестиційних проєктів та бюджетування [5]. Ключовим питанням у вибудовуванні стратегії розвитку регіону постають проблеми збалансованого урахування особливостей економічного, соціального та екологічного становища, оцінки тенденцій через консультування та експертну оцінку ОМС й ІГС регіону. Окреслене буде результативним за умови проходження процедур підготовки експертизи та реалізації у тісній взаємодії, прозоро, демократично, відповідально і професійно з метою уникнення дублювання заходів і досягнення стратегічних цілей у ефективному розвитку громади.

Як ми вже відзначали, у суспільному регіональному просторі найчастіше зустрічаємо низку можливих місцевих проблем, які постають як докризові/кризові в різних сферах людської діяльності, в економіці, політиці, соціальній сфері (освіті, медицині, культурі), правоохоронній системі, екології тощо. Кожна галузева модель тенденцій/процесів кризи виходить на ключову фігуру суспільства – людину. Відзначаємо, що здебільшого кризові ситуації в регіоні спричинено взаєминами влади і населення, що проходять через соціально-економічні чинники та їх врегулювання [6, с. 46]. Сучасні національні дослід-

ники визначили, що відповідно до європейських практик саме ефективний «людський розвиток» відбувається через стійкі принципи і діяльність публічних інституцій, які спільно мають протидіяти кризовим явищам у соціально-економічній сфері на всіх рівнях, проявляти гнучкість, життєздатність, ціннісну стійкість, діяти нестандартно і ефективно [7, с. 16].

Сфера освіти регіону представлена такими кластерами, як: органи регіонального та місцевого/субрегіонального управління у сфері освіти; мережа закладів освіти (дошкільні, шкільні, професійні, фахової передвищої та вищої освіти); методично-консультативні інституції освіти; суб'єкти господарювання-партнери, які забезпечують життєдіяльність закладів освіти (енергопостачальні, водопостачальні, газопостачальні, транспортні служби) та ІГС у сфері освіти. До ключових пріоритетів закладів освіти та управлінської вертикалі освітньої сфери постають питання: автономії закладу освіти; відкритості, прозорості та підзвітності перед громадою; державно-громадського партнерства; громадської акредитації закладу; диверсифікації джерел фінансування та прозорості використання інвестиційних джерел (державного, місцевого, приватного); змісту і якості освіти (середньої, професійної, вищої), що спрямовані на формування життєвих компетентностей [6, с. 48]. На жаль, сфера освіти регіону перебуває в стані перманентних діяльнісних ризиків, які пов'язані з минулим періодом розвитку, з його спрощеними підходами до проблем фінансового забезпечення закладів освіти, до аналізу стану системи, стратегій розв'язання проблем й упередження негативних наслідків, старою моделлю і мережею закладів освіти, проблемами із досягненням сучасних стратегій розвитку.

Окремі шляхи подолання структурної кризи системи освіти регіонального рівня окреслюється: в баченні нових моделей мережі закладів; становленні освітніх округів (ступенів освіти: початкової, базової – гімназії, основної – лицею

з відповідним профілем навчання, допрофесійної освіти); стратегії нового ресурсного забезпечення як фактору повноцінного навчання (підвіз до закладу, сучасне ресурсне забезпечення, організація харчування, охорони здоров'я і фізичного розвитку); тощо [8, с. 30; 9]. Фактично вже на території 71 громади Дніпропетровщини вибудувалися нові моделі мережі закладів освіти, стратегії інноваційності та їх ресурсного забезпечення для сталого розвитку території та громадян. Отже, ключовими процесами у окреслених елементах інноваційної, організаційної та ефективної спільної діяльності державних і громадських інституцій на регіональному рівні є вибудовування гнучкої моделі організаційної діяльності в управлінні освітніми процесами, прозорості та ефективної діяльнісної комунікації.

Висновки. Таким чином, отримані результати дослідження нових механізмів регулювання у сфері освіти свідчать, що актуальними є: 1) організаційне посилення аналітичного й організаційного блоку у сфері освіти, оптимізація регулюючих механізмів освітньої системи в регіоні; 2) озбудова нових механізмів державно-громадського управління освітньої системи та її впливу на стратегії розвитку освіти регіону; 3) нова модель управління життєдіяльністю інфраструктури освітньої сфери території; 4) конструктивна співпраця через колективну, індивідуальну, міжгромадівську і міжрегіональну комунікативну дію для ефективного розвитку території; 5) вибудовування нової моделі фінансового і ресурсного забезпечення освітнього середовища (мережі, структури, змісту, ресурсного забезпечення); 6) створення комфортного і розвиваючого освітнього середовища для особистості. Відповідно, окреслилися проблеми для подальших розвідок державного управління на регіональному рівні, органів управління освіти, спрямованих на інтегрування механізмів управління інноваційним розвитком освітньої системи, розвиток гнучкої моделі в об'єднаних громадах та регіоні.

Список літератури:

1. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення : монографія / наук. ред. С. Шульц. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 205с.
2. Дунаєв І.В. Публічна регіональна економічна політика в Україні: формування механізмів модернізації. Харків, 2017. 140 с.
3. Юрчук Л. Стратегія розвитку регіональної системи освіти. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 3. С. 257–264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2011_3_36.

4. Бородецька Н. Шляхи оптимізації стратегічних напрямів та механізмів державного регулювання ринку освітніх послуг у контексті створення європейського освітнього простору. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Електронний журнал. 2011, № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=562>.

5. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>.

6. Безена І.М. Формування механізмів антикризового управління на регіональному рівні в умовах децентралізації. *Держава та регіони*. Науково-виробничий журнал. Серія: *Державне управління*. 2020 р., № 2 (70). С. 45–51.

7. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект : колективна монографія). / За ред. Е.М. Лібанової. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 356 с.

8. Безена І.М. Механізми антикризового управління у сфері освіти в умовах реформування: регіональний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: *Державне управління*. Том 31 (70), № 2, 2020. Наукове фахове видання. С. 28–34.

9. Hornyk V., Kravchenko S., Simak S., Shevchenko O., Bezena I. Reform of the territorial organization of power in Ukraine as a mechanism of anti-crisis management. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 11, No. 4, Pp. 1153–1159, June 2020. ISSN 2068-696X.

Bezena I.M. MODERN MECHANISMS OF THE EDUCATIONAL SYSTEM REGULATION IN THE REGION: PLANNING AND IMPLEMENTATION STRATEGIES

The article is devoted to the study of modern mechanisms of the educational system regulation of the region through the study of practical strategies for planning, forecasting, implementation and monitoring of processes in the educational system development. According to the results of the study, the relevance of modern education management practices at the regional level was noted, including formation of new management concepts in determining the strategy of educational network development, resource provision for quality activities; modernization of the content and responsibility of the educational sphere for satisfying the educational demand of citizens; new practices of state policy implementation at the regional and subregional level through redistribution of powers, responsibilities and formation of a new educational and budgeting institutions network; building a new model of educational institutions cooperation according to the levels of content and building a new strategy for the educational system development, etc.

National legislation defines the new powers of local authorities in the creation, liquidation and reorganization of educational institutions of various types, forms and content of education. The capacity of the local self-government body to provide resource and financial, personnel and strategic support for the prospects of the educational sphere development in the region should be outlined. Institutions that are interested in studying the educational needs of citizens are formed in the outlined vector of the territorial community activity, which further influences the formation and development of the regional educational strategy of community development and its educational sphere.

According to the results of the study, the joint activity of local authorities and public institutions determines the solution of the problem of systemic activity of public institutions of the region and the level of involvement of public institutions in sustainable development of the educational sector; the presence of public trust in local authorities, the quality of structural projects realization which influences the educational network development, positive trends in socio-economic development and raising educational standards in various parts of the region.

Key words: *educational environment of the region, community educational development strategies, infrastructure projects, interaction of public institutions.*